

Katarzyna Sobańska

doradca metodyczny języka francuskiego i angielskiego

Renata Lemańczyk

doradca metodyczny języka niemieckiego

Centrum Edukacji Nauczycieli w Koszalinie

Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim w szkole ponadpodstawowej

Na mocy jakich przepisów prawnych uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim może funkcjonować w szkole ponadpodstawowej? W jaki sposób realizować zapisy podstawy programowej kształcenia ogólnego, uwzględniając niepełnosprawność intelektualną w stopniu lekkim? Jak dostosować program nauczania oraz jakie techniki i metody dobrać? Jak zatroszczyć się o dobre funkcjonowanie ucznia w grupie rówieśniczej? Nauczyciel odnajdzie odpowiedzi na te pytania się w poniższym artykule.

I. Przepisy prawne dotyczące pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim.

Warto, aby nauczyciel przygotowując się do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim w szkole ogólnodostępnej np. w liceum ogólnokształcącym, przybliżył sobie podstawowe przepisy prawne warunkujące zasady pracy zawarte w Ustawie Prawo Oświatowe z dnia 14 grudnia 2016 roku (Dz.U. 2020 poz. 910)

Art 1 pkt 5 :

System Oświaty zapewnia w szczególności... **dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej.**

Art. 127

1. Kształceniem specjalnym obejmuje się dzieci i młodzież niepełnosprawne, niedostosowane społecznie i zagrożone niedostosowaniem społecznym, wymagające stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy. Kształcenie to może być prowadzone w formie nauki odpowiednio w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych, przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych i szkołach lub oddziałach integracyjnych, przedszkolach i szkołach lub oddziałach specjalnych, innych formach wychowania przedszkolnego i ośrodkach, o których mowa w art. 2 pkt 7.

3. Uczniowi objętemu kształceniem specjalnym dostosowuje się odpowiednio program wychowania przedszkolnego i program nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia. Dostosowanie następuje na podstawie opracowanego dla ucznia indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego uwzględniającego zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego, o którym mowa w ust. 10.

Komentarz metodyczny

Nauczyciel, który ma za zadanie dostosować program nauczania do możliwości psychofizycznych ucznia powinien najpierw sprawdzić czy program ten zawiera wszystkie treści podstawy programowej. Konieczna jest zatem pełna świadomość czym jest podstawa programowa, a czym jest program nauczania.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego to obowiązkowy zestaw celów kształcenia i treści nauczania, w tym umiejętności, opisanych w formie ogólnych i szczegółowych wymagań dotyczących wiedzy i umiejętności, które powinien posiadać uczeń po zakończeniu określonego etapu edukacyjnego [Prawo Oświatowe art. 4 pkt 24]. **Program nauczania** do danych zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia to opis sposobu realizacji celów wychowania lub kształcenia oraz treści nauczania ustalonych odpowiednio w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla danego etapu edukacyjnego [Prawo Oświatowe art.4 pkt 13b].

Często zdarza się, że nauczyciel korzysta z gotowych programów nauczania oferowanych przez wydawnictwa. Jest to zapewne ogromnym ułatwieniem. Należy jednakże pamiętać, iż przed przystąpieniem do pracy należy sprawdzić, czy wybrany program nauczania rzeczywiście zawiera wszystkie treści podstawy programowej oraz jakie treści (jeśli istnieją) wykraczają poza ten dokument.

Zatem rozpoczynając dostosowanie programu nauczania do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim nauczyciel powinien odrzucić treści wykraczające poza podstawę programową. Treści z poziomu koniecznego i podstawowego uznać powinien za te niezbędne do realizacji, a treści z poziomów wyższych realizować na tyle na ile warunkują to możliwości psychofizyczne danego ucznia.

Według Rafał-Łuniewskiej należy jednak pamiętać, że obniżenie kryteriów jakościowych nie może zejść poniżej wymagań określonych podstawą programową.

W dalszej części artykułu autorki proponują analizę treści do realizacji w dostosowanym programie nauczania dla ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim na przykładzie podstawy programowej języka obcego nowożytnego na III etapie edukacyjnym w wariancie III.1.P. Przedtem jednak przedstawiają charakterystykę psychologiczną tego właśnie ucznia. Nauczyciel, który będzie świadomy jakie wychowanek ma możliwości intelektualne będzie w stanie dokonać szczegółowej interpretacji wyżej wymienionych dokumentów.

II. Charakterystyka ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim

Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim nie wyróżnia się wyglądem zewnętrznym wśród innych uczniów i dopiero po wnikliwej obserwacji można zauważyć istotne odchylenie w funkcjonowaniu określonych czynników psychofizycznych. Aby praca z takim uczniem przebiegała prawidłowo, konieczna okazuje się znajomość możliwości rozwojowych, jak i ograniczeń charakterystycznych dla ucznia szkoły ponadpodstawowej.

Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim charakteryzuje się więc **zróżnicowanym potencjałem rozwojowym**. Oznacza to, że wszystkie funkcje i procesy psychiczne odbiegają od normy, a ich trudności w uczeniu się wynikają z zaburzeń (Rafał-Łuniewska, *Materiał ORE dla uczestników e-learningu*, Borzyszkowska 1985, Spionek 1985, Wyczesany 1999, Sękowska 2001):

- spostrzegania,
- uwagi,
- pamięci,
- myślenia,
- mowy,
- sprawności motorycznych,

- procesów emocjonalnych, motywacyjnych i adaptacji społecznej

Spostrzeganie – uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim jest spowolniony, niedokładny, pracuje wybiórczo, występują zaburzenia analizy i syntezy spostrzeżeń (osłabiony jest proces spostrzegania odrębnych przedmiotów, powiązania elementów w całość).

Uwaga – uczeń charakteryzuje się obniżoną zdolnością koncentracji uwagi (uwaga krótkotrwała, mało podzielna i łatwo ulega zakłóceniu). Bardzo trudno jest skoncentrować jego uwagę, zwłaszcza gdy podejmuje rozwiązanie zadań sprawiających trudności. Wzmacnianie uwagi podczas lekcji jest więc procesem ciągłym.

Pamięć – jest słabo rozwinięta, nowy materiał przyswajany jest bardzo wolno, pamięć logiczna jest w dużym stopniu zaburzona, np.:

- odtwarzanie zapamiętanych informacji odbywa się według zapamiętanej kolejności,
- często po prostu nie rozumie tego, czego wyuczył się na pamięć,
- potrzebuje większej liczby powtórzeń, aby utrwalić zapamiętane informacje,
- potrzebuje odpowiedniego rozłożenia w czasie materiału nauczania,
- potrzebuje częstego wzmacniania poprzez zachętę, pochwałę.

Myślenie – zaburzone myślenie abstrakcyjne, słowno-pojęciowe. Utrudnia to zdobywanie wiedzy i powoduje, że pewien zasób jest niedostępny dla ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim (zwolnione tempo myślenia, trudności w przyswajaniu pojęć i reguł, zwłaszcza matematycznych czy gramatycznych, ale także społecznych, moralnych, estetycznych; trudności z wnioskowaniem, rozwiązywaniem zadań, szczególnie nowych i o treści teoretycznej).

Mowa – uczeń wyraża swoje myśli w sposób rozwlekły, używając często wyrazów w niewłaściwy sposób, bez zrozumienia ich pełnego znaczenia (nie trzyma się głównej myśli, często pojawiają się zdania będące zaprzeczeniem zdań uprzednio wypowiedzianych, ma trudności w wyrażaniu swoich myśli, w rozumieniu znaczenia wypowiedzi innych osób oraz w samodzielnym tworzeniu wypowiedzi, w szczególności dłuższych wypowiedzi).

Procesy emocjonalne – charakteryzują się sztywnością oraz małym zróżnicowaniem, brak jest przeżyć emocjonalnych, występuje nieadekwatność emocji.

Procesy motywacyjne – uczeń może rozwijać w sobie wrogie cechy motywacyjne, odczuwać wysoką potrzebę wsparcia, przenikający lęk

o przyszłość – te stany mogą mieć większy wpływ na zachowanie niż ubogie zdolności intelektualne.

Adaptacja społeczna – można zaobserwować u takiego ucznia wszystkie zachowania: zachowanie może być impulsywne, pozbawione przemyśleń, konsekwencji i przewidywań; mogą charakteryzować się również biernością, wykazywać brak inicjatywy i samodzielności. Dlatego częściej niż pozostali narażone jest na jawne odrzucenie grupy, a co za tym idzie, rozwój narastającej u niego agresji oraz negatywnych sądów o sobie.

Charakteryzując ucznia z niepełnosprawnością w stopniu lekkim, warto zwrócić uwagę na koncepcję J.Sowy. Autor zwraca szczególną uwagę na to, że osoby upośledzone w stopniu lekkim nie rozumieją bardziej skomplikowanych zjawisk i sytuacji trudnych, których nie potrafią rozwiązać. Z reguły nie podejmują też działań z własnej inicjatywy, raczej naśladują innych. Nie potrafią rozwiązywać własnych błędów, próbują metody prób i błędów. Charakteryzują się w swoim działaniu brakiem planowości, inwencji i samodzielności. Często podejmują działania pod wpływem aktualnego nastroju, emocji, nie przewidując dokładnie skutków swoich decyzji, charakteryzują się niezrównoważeniem emocjonalnym (Sowa 1997).

Specyficzne trudności, jakie są udziałem dzieci z lekką niepełnosprawnością intelektualną w obszarze uczenia się, są jednym z czynników determinujących poziom ich funkcjonowania społecznego. Funkcjonowanie to i charakterystyczny dla nich sposób uczenia się będzie z kolei decydować o ich umiejscowieniu w przestrzeni społecznej, w tym w polu szkolnym (Buchnat 2015).

Jak wykazują badania A.Sikory nad uczniem z niepełnosprawnością w stopniu lekkim (od 16 do 18 lat) w zakresie wnioskowania indukcyjnego odpowiadają 8-letnim dzieciom z normą intelektualną. W zakresie wnioskowania przez analogię dochodzą do poziomu uczniów IV klasy szkoły podstawowej. **M.Bogdanowicz określa, że uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim osiąga w wieku 15 - 21 lat wiek inteligencji 8-12 lat. Zaburzenie wyższych form myślenia w znacznym stopniu utrudnia zdobywanie wiedzy i powoduje, że bardzo dużo umiejętności jest niedostępna dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim (Bogdanowicz 1991).**

Przeprowadzono też wiele badań, których celem było określenie rzeczywistego obrazu stosunków interpersonalnych uczniów z lekką niepełnosprawnością intelektualną w różnych formach organizacji kształcenia. W przeglądzie badań opracowanych przez S.F.N. Freeman i M.C. Alkina w pięciu z ośmiu badań ujawniono, że uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną osiągają niższy status społeczny niż ich pełnosprawni rówieśnicy (Buchnat 2015). Wiele badań na ten temat przeprowadzono również

w Polsce. Z badań wynika, że dzieci z niepełnosprawnością zajmują niższe pozycje w grupie (Lipińska-Lokś 2003, Wiącek 2005, 2008, Buchnat 2012)

Komentarz metodyczny

Z powyższych informacji wynika, iż konieczne jest dostosowanie programu nauczania do możliwości psychofizycznych ucznia. Iloraz inteligencji przeciętnego ucznia w szkole ponadpodstawowej (90-109) różni się znacząco od ilorazu inteligencji ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim (< 69).

III. Przykład analizy treści podstawy programowej. Jakie treści powinny znaleźć się w dostosowanym programie nauczania dla ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim

Nauczyciel ma już świadomość z kim będzie pracował. Posiada również wiedzę wynikającą z orzeczenia z poradni psychologiczno-pedagogicznej. Może więc rozpocząć analizę dostosowawczą treści programu nauczania do podstawy programowej. Analiza podstawy programowej kształcenia ogólnego staje się szczególnie ważna w kontekście realizacji kształcenia specjalnego ze względu na niepełnosprawność intelektualną w stopniu lekkim.

Z uwagi na różnorodność programów nauczania na rynku edukacyjnym, autorki artykułu proponują przykładową analizę treści na przykładzie podstawy programowej z przedmiotu język obcy nowożytny na III etapie edukacyjnym w 4-letnim liceum ogólnokształcącym oraz 5-letnim technikum w wariantcie III.1P.

Z podstawy programowej kształcenia ogólnego nauczyciel realizuje treści z poziomu koniecznego i podstawowego. Natomiast treści z poziomów wyższych (rozszerzającego, dopełniającego i wykraczającego) będą omawiane na tyle na ile możliwości psychofizyczne ucznia na to pozwolą. W poniższym dokumencie treści te zostały podkreślone, a kursywą określono poziom trudności zagadnień językowych. Kolorem zielonym dopisano rodzaj dostosowania- np. praca na konkretach.

Podstawa programowa – wariant III.1.P

Język obcy nowożytny nauczany jako pierwszy (kontynuacja 1. języka obcego nowożytnego ze szkoły podstawowej – kształcenie w zakresie podstawowym)

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Znajomość środków językowych.

Uczeń posługuje się dość bogatym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie tematów wskazanych w wymaganiach szczegółowych.

II. Rozumienie wypowiedzi.

Uczeń rozumie wypowiedzi ustne o umiarkowanym stopniu złożoności, wypowiadane w naturalnym tempie, w standardowej odmianie języka, a także wypowiedzi pisemne o umiarkowanym stopniu złożoności, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

III. Tworzenie wypowiedzi.

Uczeń samodzielnie tworzy proste, spójne i logiczne, w miarę płynne wypowiedzi ustne oraz proste, spójne i logiczne wypowiedzi pisemne, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

IV. Reagowanie na wypowiedzi.

Uczeń uczestniczy w rozmowie i reaguje ustnie w typowych, również w miarę złożonych sytuacjach oraz reaguje w formie prostego tekstu pisanego w typowych sytuacjach w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

V. Przetwarzanie wypowiedzi.

Uczeń zmienia formę przekazu ustnego lub pisemnego w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Uczeń posługuje się **dość bogatym** zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie następujących tematów: **[dostosowanie do możliwości psychofizycznych ucznia poprzez opis wymagań]** Uczeń posługuje się **podstawowym** zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie następujących tematów:

1) człowiek (np. dane personalne, okresy życia, wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, rzeczy osobiste, uczucia i emocje, umiejętności i zainteresowania,

[dostosowanie –realizacja na poziomie możliwości psychofizycznych ucznia] osobisty system wartości, autorytety;

2) miejsce zamieszkania (np. dom i jego okolica, pomieszczenia i wyposażenie domu, prace domowe, wynajmowanie, kupno i sprzedaż mieszkania, przeprowadzka);

3) edukacja (np. szkoła i jej pomieszczenia, przedmioty nauczania, uczenie się – w tym uczenie się przez całe życie, przybory szkolne, oceny szkolne, życie szkoły, zajęcia pozalekcyjne, system oświaty);

- 4) praca (np. zawody i związane z nimi czynności i obowiązki, miejsce pracy, praca dorywcza, wybór zawodu, poszukiwanie pracy, warunki pracy i zatrudnienia);
- 5) życie prywatne (np. rodzina, znajomi i przyjaciele, czynności życia codziennego, określanie czasu, formy spędzania czasu wolnego, święta i uroczystości, styl życia, konflikty i problemy);
- 6) żywienie (np. artykuły spożywcze, posiłki i ich przygotowywanie, nawyki żywieniowe – w tym diety, lokale gastronomiczne);
- 7) zakupy i usługi (np. rodzaje sklepów, towary i ich cechy, sprzedawanie i kupowanie, środki płatnicze, promocja i reklama, korzystanie z usług, reklamacja);
- 8) podróżowanie i turystyka (np. środki transportu i korzystanie z nich, orientacja w terenie, baza noclegowa, wycieczki, zwiedzanie, awarie i wypadki w podróży, ruch uliczny);
- 9) kultura (np. dziedziny kultury, twórcy i ich dzieła, uczestnictwo w kulturze, tradycje i zwyczaje, media);
- 10) sport (np. dyscypliny sportu, sprzęt sportowy, obiekty sportowe, imprezy sportowe, uprawianie sportu, pozytywne i negatywne skutki uprawiania sportu);
- 11) zdrowie (np. tryb życia, samopoczucie, choroby, ich objawy i leczenie, niepełnosprawność, uzależnienia, pierwsza pomoc w nagłych wypadkach);
- 12) nauka i technika (np. ludzie nauki, odkrycia naukowe, wynalazki, korzystanie z podstawowych urządzeń technicznych i technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz szanse i zagrożenia z tym związane);
- 13) świat przyrody (np. pogoda, pory roku, klimat, rośliny i zwierzęta, krajobraz, zagrożenia i ochrona środowiska naturalnego, klęski żywiołowe);
- 14) państwo i społeczeństwo (np. wydarzenia i zjawiska społeczne, urzędy, organizacje społeczne i międzynarodowe, problemy współczesnego świata).

II. Uczeń rozumie wypowiedzi ustne **o umiarkowanym stopniu złożoności** **[dostosowanie do możliwości psychofizycznych ucznia poprzez zamianę opisu wymagań na -> Uczeń rozumie proste** wypowiedzi ustne (np. rozmowy, wiadomości, komunikaty, ogłoszenia, instrukcje, relacje, wywiady, dyskusje, prelekcje), wypowiedziane w naturalnym tempie, w standardowej odmianie języka:

- 1) reaguje na polecenia;
- 2) określa główną myśl wypowiedzi lub fragmentu wypowiedzi;
- 3) określa intencje nadawcy/autora wypowiedzi;
- 4) określa kontekst wypowiedzi (np. formę, czas, miejsce, sytuację, uczestników);
- 5) znajduje w wypowiedzi określone informacje;
- 6) układa informacje w określonym porządku;
- 7) wyciąga wnioski wynikające z informacji zawartych w wypowiedzi;

8) rozróżnia formalny i nieformalny styl wypowiedzi.

III. Uczeń rozumie wypowiedzi pisemne **o umiarkowanym stopniu złożoności** **[dostosowanie do możliwości psychofizycznych ucznia poprzez zamianę opisu wymagań na** -> Uczeń rozumie wypowiedzi pisemne **o niewielkim stopniu złożoności** (np. listy,

e-mail, SMS-y, kartki pocztowe, napisy, broszury, ulotki, jadłospisy, ogłoszenia, rozkłady jazdy, instrukcje, komiksy, artykuły, teksty narracyjne, recenzje, wywiady, wpisy na forach i blogach, teksty literackie):

- 1) określa główną myśl tekstu lub fragmentu tekstu;
- 2) określa intencje nadawcy/autora tekstu;
- 3) określa kontekst wypowiedzi (np. nadawcę, odbiorcę, formę tekstu, czas, miejsce, sytuację);
- 4) znajduje w tekście określone informacje;
- 5) rozpoznaje związki między poszczególnymi częściami tekstu;
- 6) układa informacje w określonym porządku;
- 7) wyciąga wnioski wynikające z informacji zawartych w tekście;
- 8) odróżnia informacje o faktach od opinii;
- 9) rozróżnia formalny i nieformalny styl tekstu.

IV. Uczeń tworzy proste, spójne i logiczne, w miarę płynne wypowiedzi ustne:

- 1) opisuje ludzi, zwierzęta, przedmioty, miejsca i zjawiska;
- 2) opowiada o czynnościach, doświadczeniach i wydarzeniach z przeszłości i teraźniejszości;
- 3) przedstawia fakty z przeszłości i teraźniejszości;
- 4) przedstawia intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość;
- 5) opisuje upodobania;
- 6) wyraża i uzasadnia swoje opinie i poglądy, przedstawia i ustosunkowuje się do opinii i poglądów innych osób;
- 7) wyraża i opisuje uczucia i emocje;
- 8) przedstawia zalety i wady różnych rozwiązań **[dodatkowe dostosowanie do możliwości psychofizycznych ucznia poprzez dodanie zapisu: opartych na konkretnych];**
- 9) wyraża pewność, przypuszczenie, wątpliwości dotyczące zdarzeń z teraźniejszości i przyszłości;
- 10) przedstawia sposób postępowania (np. udziela instrukcji, wskazówek, określa zasady);
- 11) stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi adekwatnie do sytuacji.

V. Uczeń tworzy proste, spójne i logiczne wypowiedzi pisemne (np. notatkę, ogłoszenie, zaproszenie, życzenia, wiadomość, SMS, kartkę pocztową, e-mail, historijkę, list prywatny, zyciorys, CV, list motywacyjny, wpis na blogu):

- 1) opisuje ludzi, zwierzęta, przedmioty, miejsca i zjawiska;

- 2) opowiada o czynnościach, doświadczeniach i wydarzeniach z przeszłości i teraźniejszości;
- 3) przedstawia fakty z przeszłości i teraźniejszości;
- 4) przedstawia intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość;
- 5) opisuje upodobania;
- 6) wyraża i uzasadnia swoje opinie i poglądy, przedstawia i ustosunkowuje się do opinii i poglądów innych osób;
- 7) wyraża i opisuje uczucia i emocje;
- 8) przedstawia zalety i wady różnych rozwiązań **[dodatkowe dostosowanie do możliwości psychofizycznych ucznia poprzez dodanie zapisu: opartych na konkretach;**
- 9) wyraża pewność, przypuszczenie, wątpliwości dotyczące zdarzeń z teraźniejszości i przyszłości;
- 10) przedstawia sposób postępowania (np. udziela instrukcji, wskazówek, określa zasady);
- 11) stosuje zasady konstruowania tekstów o różnym charakterze;
- 12) stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi adekwatnie do sytuacji.

VI. Uczeń reaguje ustnie w typowych, również w miarę złożonych sytuacjach:

- 1) przedstawia siebie i inne osoby;
- 2) nawiązuje kontakty towarzyskie; rozpoczyna, prowadzi i kończy rozmowę; podtrzymuje rozmowę w przypadku trudności w jej przebiegu (np. prosi o wyjaśnienie, powtórzenie, sprecyzowanie; upewnia się, że rozmówca zrozumiał jego wypowiedź);
- 3) uzyskuje i przekazuje informacje i wyjaśnienia;
- 4) wyraża swoje opinie i uzasadnia je, pyta o opinie, zgadza się lub nie zgadza się z opiniami innych osób, wyraża wątpliwość;
- 5) wyraża i uzasadnia swoje upodobania, preferencje, intencje i pragnienia, pyta o upodobania, preferencje, intencje i pragnienia innych osób;
- 6) składa życzenia i gratulacje, odpowiada na życzenia i gratulacje;
- 7) zaprasza i odpowiada na zaproszenie;
- 8) proponuje, przyjmuje i odrzuca propozycje, zachęca; prowadzi proste negocjacje w sytuacjach życia codziennego;
- 9) prosi o radę i udziela rady;
- 10) pyta o pozwolenie, udziela i odmawia pozwolenia;
- 11) ostrzega, nakazuje, zakazuje, instruuje;
- 12) wyraża prośbę oraz zgodę lub odmowę spełnienia prośby;
- 13) wyraża uczucia i emocje (np. radość, smutek, niezadowolenie, złość, zdziwienie, nadzieję, obawę, współczucie);
- 14) stosuje zwroty i formy grzecznościowe;
- 15) dostosowuje styl wypowiedzi do sytuacji.

VII. Uczeń reaguje w formie prostego tekstu pisanego (np. wiadomość, SMS, list prywatny,

formularz, e-mail, komentarz, wpis na czacie/forum) w typowych sytuacjach:

- 1) przedstawia siebie i inne osoby;
- 2) nawiązuje kontakty towarzyskie; rozpoczyna, prowadzi i kończy rozmowę (np. podczas rozmowy na czacie);
- 3) uzyskuje i przekazuje informacje i wyjaśnienia (np. wypełnia formularz/ankietę);
- 4) wyraża swoje opinie i uzasadnia je, pyta o opinie, zgadza się lub nie zgadza się z opiniami innych osób, wyraża wątpliwość;
- 5) wyraża i uzasadnia swoje upodobania, preferencje, intencje i pragnienia, pyta o upodobania, preferencje, intencje i pragnienia innych osób;
- 6) składa życzenia i gratulacje, odpowiada na życzenia i gratulacje;
- 7) zaprasza i odpowiada na zaproszenie;
- 8) proponuje, przyjmuje i odrzuca propozycje, zachęca; prowadzi proste negocjacje w sytuacjach życia codziennego;
- 9) prosi o radę i udziela rady;
- 10) pyta o pozwolenie, udziela i odmawia pozwolenia;
- 11) ostrzega, nakazuje, zakazuje, instruuje;
- 12) wyraża prośbę oraz zgodę lub odmowę spełnienia prośby;
- 13) wyraża uczucia i emocje (np. radość, smutek, niezadowolenie, złość, zdziwienie, nadzieję, obawę, współczucie);
- 14) stosuje zwroty i formy grzecznościowe;
- 15) dostosowuje styl wypowiedzi do odbiorcy.

VIII. Uczeń przetwarza tekst ustnie lub pisemnie:

- 1) przekazuje w języku obcym nowożytnym informacje zawarte w materiałach wizualnych (np. wykresach, mapach, symbolach, piktogramach) lub audiowizualnych (np. filmach, reklamach);
- 2) przekazuje w języku obcym nowożytnym lub w języku polskim informacje sformułowane w tym języku obcym;
- 3) przekazuje w języku obcym nowożytnym **[dodatkowe dostosowanie do możliwości psychofizycznych ucznia poprzez dodanie zapisu: proste** informacje sformułowane w języku polskim;
- 4) przedstawia publicznie w języku obcym wcześniej przygotowany materiał, np. prezentację, film.

IX. Uczeń posiada:

- 1) podstawową wiedzę o krajach, społeczeństwach i kulturach społeczności, które posługują się danym językiem obcym nowożytnym oraz o kraju ojczystym, z uwzględnieniem kontekstu lokalnego, europejskiego i globalnego;
- 2) świadomość związku między kulturą własną i obcą oraz wrażliwość międzykulturową.

X. Uczeń dokonuje samooceny i wykorzystuje techniki samodzielnej pracy nad językiem (np. korzystanie ze słownika, poprawianie **[dodatkowe dostosowanie do możliwości psychofizycznych ucznia poprzez dodanie zapisu: prostych** błędów, prowadzenie notatek, stosowanie mnemotechnik, korzystanie z tekstów kultury w języku obcym nowożytnym).

XI. Uczeń współdziała w grupie (np. w lekcyjnych i pozalekcyjnych językowych pracach projektowych).

XII. Uczeń korzysta ze źródeł informacji w języku obcym nowożytnym (np. z encyklopedii, mediów, instrukcji obsługi), również za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych.

XIII. Uczeń stosuje strategie komunikacyjne (np. domyślanie się znaczenia wyrazów z kontekstu, identyfikowanie słów kluczy lub internacjonalizmów) i strategie kompensacyjne, w przypadku gdy nie zna lub nie pamięta wyrazu (np. upraszczanie formy wypowiedzi, zastępowanie innym wyrazem, opis, wykorzystywanie środków niewerbalnych).

XIV. Uczeń posiada świadomość językową (np. podobieństw i różnic między językami).

Komentarz metodyczny

Treści programu nauczania wynikające z podstawy programowej mogą ulegać modyfikacji w zależności od rozwoju możliwości psychofizycznych danego ucznia w ciągu całego cyklu kształcenia.

IV. Dostosowanie metod i technik pracy

Zasada indywidualizacji w pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim powinna opierać się na dwóch poziomach:

- skupianie się na mocnych stronach ucznia, podejście indywidualne do zainteresowań, motywacji, aspiracji czy innych zdolności
- korygowanie sprawności zaburzonych.

Dostosowanie metod nauczania, uczenia się oraz środków dydaktycznych może być realizowane poprzez (Antoszkiewicz 2016):

- zmniejszenie do niezbędnego minimum tematyki o wysokim stopniu abstrakcji, dalekiej od możliwości poznawczych i codzienności ucznia;

- zastosowanie zasady pogładowości i przedstawianie zagadnień na konkretnych przykładach odwołujących się do wydarzeń bliskich uczniom podczas omawiania treści o charakterze abstrakcyjnym, wymagających logicznego myślenia;
- podawanie poleceń w prostszej formie oraz indywidualne instruowanie ucznia,
- stopniowanie trudności – nauczyciel rozpoczyna zawsze od rzeczy prostych, ułatwia dziecku wykonanie zadania i opanowanie danej umiejętności poprzez dzielenie jej na etapy
- podkreślanie związku wiedzy nabytej podczas zajęć z jej praktycznym wykorzystywaniem w różnych sytuacjach życia codziennego.
- pozostawienie więcej czasu na utrwalenie danego materiału,
- wolniejsze tempo pracy,
- zadawanie do domu tyle, ile uczeń jest w stanie wykonać samodzielnie

Inne dostosowania opisano w materiałach znajdujących się pod adresami :

<http://www.bc.ore.edu.pl/dlibra/doccontent?id=880>

<http://www.bc.ore.edu.pl/Content/880/Tworzenie+warunk%C3%B3w+edukacyjnych+dla+uczni%C3%B3w+z+niepe%C5%82nosprawno%C5%9Bci%C4%85+intelektualn%C4%85+w+stopniu+lekkim.pdf>

IVa. Przykład dostosowania zadania na lekcji języka obcego

Poniżej przedstawiono przykład zadania, który może zostać zrealizowane na lekcji języka obcego przez przeciętnych uczniów podczas realizacji działu DOM oraz dostosowania tego zadania do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. Ćwiczenia te przedstawiono w języku polskim, aby było czytelne i zrozumiałe przez nauczycieli różnych języków obcych.

Przeczytaj krótki tekst. Uzupełnij luki wyrazowe słowami, które znajdziesz poniżej. Uwaga! Podano dwa słowa więcej!

[garażu, ogród, garaż, dach, taras, domu, płot]

Mieszkam wna przedmieściach. Mam piękny....., w którym znajduje się wiele roślin. Kiedy myślę o tym miejscu widzę....., na którym spędzamy leniwe niedziele oraz ścieżkę do, na której często śpi mój piesek.

Dostosowanie zadania do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim.

Przeczytaj krótki tekst. Uzupełnij luki wyrazowe słowami, które znajdziesz poniżej.

[domu, garażu, taras, garaż]

Mieszkam w..... Mam piękny i dużo roślin. Kiedy myślę o tym miejscu widzę..... oraz ścieżkę do Tu często śpi mój piesek.

Komentarz metodyczny

Dostosowanie zadania ma miejsce poprzez skrócenie tekstu, pozbawienie go zdań złożonych oraz rezygnację z dodatkowych dwóch wyrazów. Można też uczniowi wydłużyć czas na wykonanie zadania lub np. wstawić pierwszą literę oczekiwanego wyrazu. Uczeń z niepełnosprawnością może to zadanie wykonać również przy pomocy nauczyciela. Warto również zwrócić uwagę na fakt, iż poruszana tematyka jest bliska uczniowi.

V. Ocenianie ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim

Przygotowując się do oceny umiejętności ucznia należy pamiętać, aby test zawierał zagadnienia o niższym stopniu trudności oraz kładł akcent na umiejętności praktyczne. Należy również baczniej przyglądać się **postępom**, a nie wyłącznie **efektom** (Antoszkiewicz 2016:18). Sposobu i kryteria oceniania ucznia powinny być zindywidualizowane.

Poniżej przykładowe zasady oceniania zawarte w opracowaniu pt. *Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi* (MEN 2010) .

Zasady oceniania

Ocenę z poszczególnych przedmiotów nauczania dla ucznia z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim ustala nauczyciel prowadzący. Podstawową zasadą oceniania tej grupy uczniów jest położenie akcentu na ocenę wkładu pracy i zaangażowania, a nie na poziom wiadomości czy umiejętności. Szczegółowe zasady oceniania uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim powinny uwzględniać następujące wymagania:

- Ocenę dobrą otrzymuje uczeń, który opanował treści zawarte w wymaganiach podstawowych.
- Ocenę bardzo dobrą lub celującą uczeń otrzymuje, gdy opanuje treści wykraczających poza poziom podstawowy.
- Jeżeli poziom wiedzy ucznia jest niższy niż podstawowy, otrzymuje on ocenę dostateczną lub dopuszczającą (w zależności od charakteru i zakresu niedostatków w osiągnięciach ucznia).
- Jeżeli uczeń wykazuje problemy w opanowaniu wymagań podstawowych, ale posiada minimum wiedzy i umiejętności dla danego poziomu edukacji i stara się uczestniczyć w procesie nauczania, to zasługuje na ocenę dostateczną.
- Uczniowi, który wykazuje fragmentaryczną wiedzę i niski poziom umiejętności, wystawia się ocenę dopuszczającą.
- Ocenę niedostateczną otrzymuje uczeń, który nie opanował wiadomości i umiejętności określonych w programie nauczania. Nie jest w stanie wykonać zadań o elementarnym stopniu trudności, nawet z pomocą nauczyciela.

Komentarz metodyczny

Nauczyciel zawsze powinien zadbać, aby ocena miała charakter motywujący, była wyrażona w formie informacji zwrotnej, składającej się z wyliczenia, co uczeń zrobił dobrze, co źle, co i jak ma poprawić. Ważne jest, żeby miała chociaż tak często miejsce jak ocena sumująca za wiedzę i umiejętności ucznia z danego przedmiotu.

VI. Jak rozmawiać z innymi uczniami?

Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi nie żyje w próżni edukacyjnej. Jest otoczony i współdziała z innymi nastolatkami. Często zdarza się, że jego koledzy komentują zachowania ucznia z niepełnosprawnością i działania

nauczyciela. Co robić? Jak się zachować w takich przypadkach, jak pomóc uczniowi w funkcjonowaniu w zróżnicowanej grupie rówieśniczej?

Nauczyciel może po prostu powiedzieć: *Jestem zobowiązany/-a do dostosowania treści, metod i technik nauczania do potrzeb i możliwości każdego ucznia. Właśnie to robię z całą starannością.* Można również dodać: *Proszę zająć się swoimi zadaniami.* Odpowiednia i zdecydowana postawa pedagoga kończy zazwyczaj wszelkie docinki.

Podsumowanie

Sytuacja, w której nastolatek z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim staje się uczniem liceum ogólnokształcącego to rzadkość w systemie szkolnym. Jednakże taka ścieżka edukacyjna istnieje w przepisach prawnych i to nauczyciele muszą wziąć na siebie główny ciężar organizacji pracy dydaktyczno-wychowawczej. W tej sytuacji konieczna jest regularna współpraca z dyrektorem szkoły, z rodzicami, pedagogami szkolnymi, poradnią psychologiczno-pedagogiczną, terapeutami, ośrodkami doskonalenia nauczycieli oraz placówkami kształcącymi osoby z niepełnosprawnością intelektualną.

Autorki dziękują Annie Kiełb, konsultantowi Centrum Edukacji Nauczycieli w Koszalinie za cierpliwość i wsparcie podczas pracy nad tym artykułem.

Bibliografia

Bogdanowicz M., *Psychologia kliniczna dziecka w wieku przedszkolnym*. WSiP, Warszawa 1991.

Borzyszkowska H., *Oligofrenopedagogika*. PWN, Warszawa 1985.

Buchnat M., *Sytuacja dzieci z lekką niepełnosprawnością intelektualną w klasach integracyjnych*. W: A. Krause, J. Belzyt, S. Sadowska (red.), *Dyskursy*

pedagogiki specjalnej 10: Szkoła dla osób z niepełnosprawnością. Wzory – codzienność – wyzwania. Wyd. UG, Gdańsk 2012

Buchnat M., *Formy organizacji kształcenia dziecka z lekką niepełnosprawnością intelektualną a jego kompetencje społeczne*. Wyd. UAM, Poznań 2015.

Lipińska-Lokś J., *Psychospołeczna sytuacja dzieci z niepełnosprawnością intelektualną*. W: Z. Janiszewska-Nieścioruk (red.), *Człowiek z niepełnosprawnością intelektualną, t. I: Wybrane problemy osobowości, rodziny i edukacji osób z niepełnosprawnością intelektualną*. Impuls, Kraków 2003.

Rafał-Łuniewska J., *Dostosowanie wymagań edukacyjnych dla dziecka z niepełnosprawnością intelektualną (Materiał ORE dla uczestników e-learningu)*

Rafał-Łuniewska J., *Wskazania do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym i głębokim, (Materiał ORE dla uczestników e-learningu)*

Sękowska Z., *Wprowadzenie do pedagogiki specjalnej*. WSPS Warszawa 2001.

Sowa J., *Pedagogika specjalna w zarysie*. Wyd. Oświatowe Fosze, Rzeszów 1997.

Spionek H., *Zaburzenia rozwojowe uczniów a niepowodzenia szkolne*. PWN, Warszawa 1985.

Wiącek G., *Pomiar efektywności kształcenia integracyjnego dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*. W: Cz. Kosakowski, A. Krause (red.), *Normalizacja środowiska życia osób niepełnosprawnych*. Wyd. UWM, Olsztyn 2005.

Wyczęsany J., *Pedagogika upośledzonych umysłowo*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 1999.

Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Materiały dla nauczycieli, MEN 2010

Netografia

Antoszkiewicz E. Tworzenie warunków edukacyjnych dla ucznia z niepełnosprawnością w stopniu lekkim, ORE 2016 {dostępność z dnia 21.09.2020}

[file:///C:/Users/CEN/AppData/Local/Temp/Tworzenie warunkow edukacyjnych dla ucznia w z niepelnosprawnoscia](file:///C:/Users/CEN/AppData/Local/Temp/Tworzenie_warunkow_edukacyjnych_dla_ucznio_w_z_niepelnosprawnoscia)

Rafał-Łuniewska J. *Wskazania do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym i głębokim*

<file:///C:/Users/CEN/AppData/Local/Temp/wskazania-do-pracy-z-uczniami-z-niepelnosprawnoscia-intelektualna-3.pdf> {dostępność z dnia 21.09.2020}

USTAWA z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe

<https://www.prawo.vulcan.edu.pl/przegdok.asp?qdatprz=akt&qplikid=4186>